

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ เขตตรวจราชการที่ 12 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน : พหุกรณีศึกษา มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการปฏิบัติที่เป็นเลิศในโรงเรียนประถมศึกษา 2) ศึกษาการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) โดยใช้วิธีพหุกรณีศึกษา (Multi-Case Studies) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา จากทรรศนะของผู้ที่เกี่ยวข้องในปรากฏการณ์ ยุทธวิธีและกลวิธีการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติจะแสดงถึงวิถีทางที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริง หรือที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์นิยม” (Phenomenology) โดยใช้วิธีการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ (social research) เป็นปรากฏการณ์จริง เก็บรวบรวมข้อมูลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษา อันเป็นปรากฏการณ์การบริหารโรงเรียนที่เกิดขึ้นจะให้ความสำคัญในการศึกษาถึงพฤติกรรมและกระบวนการทางการบริหาร เน้นที่ตัวผู้บริหาร เนื่องจากเป็นการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา โดยมีหลักการสำคัญ คือ การสร้างความเข้าใจในบริบทของโรงเรียนและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ประกอบด้วย ข้อมูลจากสิ่งที่เกิดขึ้น ทรรศนะมุมมองของบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน พฤติกรรมการทำงานของผู้บริหารโดยจะสร้างเป็นทฤษฎี (construct) และมีการตรวจสอบ (verify) โดยการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ (นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคณะ, 2549) ซึ่งถือเป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research methodology) ที่ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และสามารถอ้างอิงจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งข้อมูลจากสถานที่ ข้อมูลจากบุคคล และข้อมูลจากเอกสาร ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและยืนยันทฤษฎีได้อย่างชัดเจน การวิจัยเชิงคุณภาพ มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์โดยเฉพาะกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะมีการใช้วิธีการที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบของการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory

observation) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ในส่วนของการบันทึกข้อมูลนั้นจะมีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย (descriptive data) โดยบรรยายเกี่ยวกับเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นทางการบริหาร พฤติกรรมและกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ประสบการณ์ของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง เรื่องเล่าจากสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนโดยละเอียด อาศัยหลักฐานอ้างอิงเชิงประจักษ์ ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความหมายที่แฝงอยู่ในปรากฏการณ์ ประสบการณ์ตรง เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับประเด็นทฤษฎี ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถตีความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจึงได้กำหนดกระบวนการในการศึกษาไว้ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 2) กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ทำการศึกษา ซึ่งตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนในเขตตรวจราชการที่ 12 ผู้บริหารครูบุคลากรนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนที่ศึกษา 3) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีซึ่งแต่ละประเด็น ประกอบด้วย รายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล ดังขอนำเสนอดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล มี 4 ประเภท ผู้วิจัยสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบพหุกรณีศึกษา มาใช้ในการศึกษา คือ การวิเคราะห์เอกสาร ใช้การวิเคราะห์เอกสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบบันทึกตามประเด็นที่ต้องศึกษา การศึกษาและการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) แบบสังเกต ใช้สังเกตทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีลักษณะเป็นรายการข้อมูลหลักและคำถามที่ต้องการสอบถามผู้เชี่ยวชาญ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group discussion) ใช้แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งการสนทนากลุ่มย่อยเป็นการระดมสมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์และภูมิหลังที่คล้ายคลึงกัน ข้อมูลที่ได้จะเป็นการสรุป

และเน้นถึงวิธีการมองโลก ทักษะ และความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมของตนเอง ซึ่งหลักในการเลือก ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดสนทนากลุ่มจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบได้ตรงตามวัตถุประสงค์ (ชาย โพธิ์ลีตา, 2554, หน้า 208-209) ของการศึกษา มากที่สุดการสนทนากลุ่มแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมสนทนา จำนวน 8-12 คน ซึ่งได้เชิญมาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ ว่ามีปัจจัยการบริหารจัดการอย่างไรบ้าง ในการดำเนินงานการสนทนากลุ่ม จะมีผู้นำการสนทนาเป็นผู้จุดประเด็น การสนทนาในหัวข้อต่าง ๆ และกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มพูดคุยกันและแสดงทัศนะของตนเองอย่างเต็มที่ โดยผู้ที่ได้รับเชิญมาร่วมสนทนาจะให้ความสบายใจ เพราะในแต่ละกลุ่มจะมีประสบการณ์และภูมิหลังที่คล้ายคลึงกัน จึงมีความสบายใจ ที่จะพูดคุยและแสดงทัศนะของตน บรรยากาศและพลวัตของกลุ่ม ซึ่งเป็นหัวใจของการสนทนา โดยมีแนวคิดที่ว่าคนเราจะพูดหรือจะแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในกลุ่มหรือในที่สาธารณะได้เขาต้องมีความสบายใจไม่รู้สึกกระแวงและไม่รู้สึกแปลกแยก โดยมีปัจจัยเกี่ยวข้อง คือ บุคคล ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมในบรรยากาศการสนทนา สมาชิกต้องได้อภิปรายและโต้ตอบกัน ข้อมูลที่ได้รับจากการจัดสนทนากลุ่มจะเน้นที่ประวัติส่วนตัวหรือรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้สนทนาแต่ละคน แต่จะเน้นถึงการสรุปวิธีการมองโลก ทักษะ และความคิดที่ผู้ร่วมสนทนามีต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ปฏิบัติเป็นเลิศที่เกิดขึ้น ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเป็นข้อมูลสรุปได้และมีความสมบูรณ์ในตัวเองและผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้พิจารณาประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศได้อย่างสมบูรณ์ ต่อไป

1. ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกประเภท เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกสนทนากลุ่มย่อย สำหรับเก็บข้อมูลภาคสนามโดยผู้วิจัยนำเครื่องมือไปรับการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อหาความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการปฏิบัติ แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องความสอดคล้อง ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย

1.1 รองศาสตราจารย์ ดร.สายันต์ บุญใบ คณะกรรมการบริหาร
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สกลนคร

1.2 รองศาสตราจารย์ ดร.ศิกานต์ เพียรธัญญกรณ์ คณะกรรมการ
บริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สกลนคร

1.3 ดร.ชนาธิป สำเริง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาศึกษามหาสารคาม เขต 2

1.4 ดร.วีระศักดิ์ ปัตตالاโพธิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเม็กดำ
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษามหาสารคาม เขต 2

1.5 ดร.วดี แคนสุขศึกษานิเทศก์กองการนิเทศการศึกษา องค์การ
บริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม

นำเครื่องมือผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ มาแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
รายงานต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์จัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

2. เครื่องมือวิจัย และวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อมูลเชิงลึกจากปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยศึกษาอย่าง
ละเอียดเกี่ยวกับผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัยครั้งนี้ 4 วิธีการ ประกอบด้วย

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้บริหารสถานศึกษา/
ผู้ให้ข้อมูลในโรงเรียน

ชุดที่ 2 แบบบันทึก

ชุดที่ 3 แบบประเมินระดับการปฏิบัติของโรงเรียนที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ
ใช้สำหรับโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา

ชุดที่ 4 แบบสำรวจเอกสาร (Document survey form) เป็นแบบสำรวจ
รายการ(Checklist) เพื่อให้ทราบข้อมูลในเชิงลึกของโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือการวิจัยที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุม
วิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา การใช้ภาษาและความเหมาะสม
แล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้มี

ความเหมาะสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้ได้ตามความมุ่งหมายเพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนกรณีศึกษาและกับผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ด้วย

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากปรากฏการณ์จริง ผู้วิจัยเป็นผู้ลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลสามารถยืดหยุ่นและปรับเทคนิคในระหว่างดำเนินการได้อย่างเหมาะสม วิธีการที่สำคัญในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ มีการใช้การสังเกต การจัดกลุ่มสนทนา เก็บข้อมูลจากเอกสารของโรงเรียนและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา การบันทึกภาพประกอบปรากฏการณ์ การบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการวิจัยจะต้องเป็นปากเป็นเสียงความคิดความรู้สึกจากปรากฏการณ์ที่เป็นจริงของผู้ที่นักวิจัยกำลังศึกษา

เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยมีการติดต่อประสานงาน การส่งเอกสาร การเดินทางและการแนะนำตนเอง ผู้วิจัยกำหนดแผนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจัดสรรและจัดช่วงเวลาที่เหมาะสม ไม่เป็นการรบกวนเวลาของผู้ให้ข้อมูลทุกคน อันเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและอาจส่งผลกระทบต่อภารกิจอื่น ๆ ของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสนทนาพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการและนัดหมายเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกที่สุด จัดทำตารางและปฏิทินเพื่อการสัมภาษณ์ ซึ่งกำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงและยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยศึกษาอย่างละเอียดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ 4 วิธีการ ประกอบด้วย

1. วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) วิธีการวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลจากเอกสารจะให้ภาพทั้งที่เป็นปรากฏการณ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา และสภาพแวดล้อมหรือบริบทของโรงเรียนที่ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นแหล่งข้อมูลเอกสาร

ที่ผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลมีหลายประเภท เช่น เอกสารต่าง ๆ ของโรงเรียน สถิติของโรงเรียน ดังต่อไปนี้ คือ

- 1.1.1 สมุดหมายเหตุรายวัน
- 1.1.2 ธรรมนูญโรงเรียน และแผนปฏิบัติการโรงเรียน
- 1.1.3 หลักสูตรสถานศึกษา
- 1.1.4 บันทึกการประชุมโรงเรียน
- 1.1.5 รายงานการประเมินมาตรฐานโรงเรียน
- 1.1.6 โครงการส่งเสริมการประกันคุณภาพภายใน
- 1.1.7 รายงานผลการประเมินภายในโรงเรียน
- 1.1.8 รายงานผลการประเมินภายนอก
- 1.1.9 วารสารโรงเรียน
- 1.1.10 เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการหลังการวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาในเอกสารที่ศึกษาแต่ละฉบับแล้วบันทึกลงในแบบฟอร์มการวิเคราะห์เอกสารตามประเด็นที่ต้องการศึกษาและมีการตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อมูลแต่ละประเด็นจากเอกสารหลายฉบับ รวมทั้งใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดกระทำข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะต้องมีจรรยาบรรณในการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องที่มีผลกระทบทั้งต่อโรงเรียนชุมชนและสังคม ตามหลักว่าด้วยการจัดการศึกษาขององค์การทางสังคม และข้อกำหนดของรัฐบาลด้านการบริการการศึกษาต่อสังคมรวมถึงสิทธิส่วนบุคคลของการให้ข้อมูล ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่มีการระบุชื่อผู้ให้ข้อมูลหรือไม่มีการระบุชื่อ ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลเสียก่อนเพื่อเป็นการเคารพในสิทธิของผู้ให้ข้อมูลและไม่ละเมิดสิทธิตามกฎหมาย ในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จะต้องเคารพในคำพูดหรือข้อมูลทุกถ้อยคำ ทุกวลี ทุกประโยคของผู้ให้ข้อมูลซึ่งผู้วิจัยจะต้องทำการจดบันทึกข้อมูลอย่างสมบูรณ์ชนิดคำต่อคำตรงตามกับผู้ให้ข้อมูลได้สื่อออกมา

1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการเอาใจใส่ด้วยวิธีการที่กำหนดไว้เพื่อทำการวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์อื่น ๆ โดยเฉพาะการสังเกตพฤติกรรมของ

บุคคลที่แสดงออกกระหว่างการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในการสังเกตนั้นผู้วิจัยจะต้องสามารถวิเคราะห์และทำความเข้าใจกับพฤติกรรมนั้น โดยเฉพาะการเชื่อมโยงพฤติกรรมกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาอาจแฝงอยู่ในพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งผู้วิจัยอาจไม่ได้ข้อมูลนั้นจากการสัมภาษณ์หรือด้วยวิธีการอื่น ๆ ดังนั้นการสังเกตจะต้องทำด้วยความรอบคอบ และไม่มีอคติต่อผู้ที่กำลังสังเกตหรือปรากฏการณ์ที่กำลังสังเกตอยู่ ผู้วิจัยจะต้องวางตนให้เป็นกลางและบันทึกข้อมูลจากการสังเกตตามความเป็นจริงโดยไม่สอดแทรกความรู้สึกนึกคิดและความคิดเห็นส่วนตัวซึ่งอาจจะทำให้ข้อมูลนั้นมีความคลาดเคลื่อนและขาดความน่าเชื่อถือ ในการสังเกตจึงควรตระหนักไว้เสมอว่า จะต้องได้ข้อมูลที่เป็นจริงและเกิดขึ้นจริงเท่านั้น ข้อมูลจากการสังเกตจะนำไปใช้ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ประเด็นคำถาม วัตถุประสงค์การวิจัย หลักการสังเกตโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย บริบทของโรงเรียน ผู้วิจัยจะสังเกตสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรภายในโรงเรียน การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและที่สำคัญ คือ การสังเกตการบริหารงานของโรงเรียน ภาวะผู้นำสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน สังคมโรงเรียน ผู้วิจัยจะสังเกตสิ่งที่เป็นบรรทัดฐานของโรงเรียนวิถีประชาของบุคลากรและสมาชิกภายในโรงเรียน จารีตวิถีภายในโรงเรียน กฎระเบียบแนวปฏิบัติของโรงเรียนบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียน วัฒนธรรมองค์การ ผู้วิจัยจะสังเกต วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของสมาชิกในโรงเรียน แบบแผนการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทุก ๆ ฝ่าย กิจกรรมประจำวัน และลักษณะของการบริหารงานโรงเรียน หลังการสังเกต ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสังเกต ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง บันทึกภาพปรากฏการณ์ทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำไปใช้อ้างอิงและประกอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาเอกสารเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย (theoretical triangulation)

1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นวิธีการพูดคุยซักถามแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัย (face to face interview) ในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยจะใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วเป็นเครื่องมือสำคัญในการถามผู้ให้ข้อมูล ซึ่งแนวคำถามจะมีลักษณะเป็นหัวข้อสนทนากว้าง ๆ หรือคำถามปลายเปิด

การสนทนาพูดคุยอาจมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการที่สามารถที่จะเปิดประเด็นในการสนทนาที่ไม่เตรียมการไว้ล่วงหน้าได้เมื่อพิจารณาเห็นว่าจะทำให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับอธิบายปรากฏการณ์นั้น คำถามที่ใช้สัมภาษณ์มุ่งเน้นการค้นหาข้อมูลหรือคำตอบที่เป็นปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่ได้จากประเด็นหรือคำถามนั้นจะมีความครอบคลุมรอบด้านและตรงประเด็นการวิจัย อันจะนำมาซึ่งข้อมูลที่มีความลุ่มลึก ละเอียดชัดเจน สามารถสะท้อนความเป็นจริงที่มีประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ การสัมภาษณ์แต่ละครั้งนั้นจะใช้เวลาที่แตกต่างกัน ในบางกรณีผู้วิจัยอาจขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลคนเดิมในการสัมภาษณ์หรือสนทนาหลายครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักต้องการถ่ายทอด หรือเมื่อผู้วิจัยพิจารณาว่าผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นสามารถให้ข้อมูลที่หลากหลายมีประโยชน์และสามารถอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์หรือการสนทนานั้นจะได้มาจากแนวคำถามซึ่งเกี่ยวกับบริบททั่วไปของโรงเรียน ชุมชน ปรัชญา แนวคิด และภาวะผู้นำสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลัง ความเป็นมา ความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็นต่อปรากฏการณ์ค่านิยม ประสบการณ์หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน ประถมศึกษา นอกจากข้อมูลที่กล่าวมาแล้ว ในระหว่างการสัมภาษณ์หรือสนทนานั้นผู้วิจัยสามารถที่จะสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล เช่น บุคลิก สีหน้า แววตา พฤติกรรม น้ำเสียง ความมั่นใจในการให้ข้อมูล รวมถึงอารมณ์ในการแสดงความรู้สึกระหว่างการให้ข้อมูล ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงการให้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ สอดคล้องกับความเป็นจริงรวมถึงภูมิความรู้และความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี หลังจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายแรกแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อสร้างเป็นมโนทัศน์ (concept) หรือกรอบแนวคิดนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ (categorize) ของมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ ซึ่งจากนั้นจึงจะเลือกผู้ให้สัมภาษณ์รายต่อไปในการให้ข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้ใน การสัมภาษณ์ครั้งต่อไปผู้วิจัยจะพิจารณาว่าต้องเป็นข้อมูลที่แตกต่างจากข้อมูลเดิมหรือเติมข้อมูลเดิมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และทุกครั้งที่ได้ข้อมูลจะต้องมีการตรวจสอบ (verify) กับข้อสรุปเดิมที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลรายก่อน การที่จะสามารถตรวจสอบข้อมูลได้อย่างแม่นยำนั้น ผู้วิจัยจะต้องมีความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) ต่อข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลเหล่านั้นทุกขณะ ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลใหม่ที่ได้มาสร้างมโนทัศน์และข้อสรุปที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์จริงให้ได้มากที่สุด และตามเงื่อนไขทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจะสิ้นสุดลงเมื่อผู้วิจัยค้นพบว่าได้ข้อสรุปที่ตรงกันไม่มี

การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือแก้ไขอีกจึงจะถือว่าข้อสรุปนั้นมีความอิ่มตัวทางทฤษฎี (theoretical saturation)

1.4 การสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) เป็นการเก็บข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนาจะเป็นการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ถึงข้อมูลจากสมาชิกที่ร่วมวงสนทนาที่แตกต่างกัน กลุ่มสนทนาประกอบด้วย ผู้เข้าร่วมประมาณ 8 - 12 คน โดยผู้วิจัยได้เชิญมาพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการข้อมูลในการดำเนินการสนทนานั้นจะมีผู้นำการสนทนาเป็นผู้เปิดประเด็นในการสนทนาพร้อมกันในหัวข้อต่าง ๆ และกระตุ้นให้สมาชิกผู้ร่วมวงสนทนาได้แสดงทัศนะของตนเองอย่างเปิดกว้าง ในการเลือกสมาชิกที่จะร่วมสนทนานั้นผู้วิจัยจะต้องพิจารณาถึงประสบการณ์และภูมิหลังที่คล้ายคลึงกัน และจะต้องยึดแนวคิดที่ว่าจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในการศึกษาได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนามีความสบายใจที่จะพูดคุยและแสดงทัศนะของตนบรรยากาศในการสนทนากลุ่มจะมีความแตกต่างจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเนื่องจากอาศัยบรรยากาศและพลวัตของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มจะกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นซึ่งเกิดขึ้นได้ยากในการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มนี้จะมีลักษณะแตกต่างจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ เป็นข้อมูลที่ทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งถึงทัศนะ ความคิดเห็นมุมมองการองค์การและเหตุจูงใจในการศึกษา ข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนาและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะนำมาพิจารณาร่วมกันเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ ข้อมูลที่ต้องการในการวิจัยครั้งนี้คือลักษณะของผู้บริหารที่สามารถนำมาเชื่อมโยงมโนทัศน์เพื่อสรุปเป็นทฤษฎีภาวะผู้นำสถานศึกษาของผู้อำนวยการโรงเรียนโดยหลังการจัดกลุ่มสนทนาในการสนทนา จะต้องมีการบันทึกข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลจากสมาชิกผู้ร่วมสนทนาแต่ละคนอย่างละเอียด มีการบันทึกสภาพบรรยากาศและบันทึกเสียงการสนทนาเมื่อถอดรหัสข้อมูลให้สมบูรณ์ทุกถ้อยคำหลังจากการสนทนา ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนา มาวิเคราะห์เชื่อมโยงมโนทัศน์และข้อสรุปในประเด็นทฤษฎีจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งถือเป็นการยืนยันข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลให้มีความหนักแน่นยิ่งขึ้นซึ่งทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาเทคนิควิธีการใช้คำถาม ทักษะการพูดสื่อสาร สื่อความหมาย วิธีการบันทึกภาคสนาม (field note) ศึกษาเรียนรู้การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารการวิจัยเชิงคุณภาพ ผึกทักษะและเรียนรู้การตีความและแปลความหมายข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทางการวิจัย

2. การเตรียมตัวลงพื้นที่

ขั้นแรกผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเขตตรวจราชการที่ 12 เป็นจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ในเขตตรวจราชการที่ 12 ในแต่ละจังหวัดได้แบ่งเขตการศึกษาระดับประถมศึกษาออกเป็นเขต คือ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นมีทั้งหมด 5 เขต ร้อยเอ็ดมี 5 เขต กาฬสินธุ์มี 3 เขต และมหาสารคาม มี 3 เขต

2.1 ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติที่เป็นเลิศ จำนวน 3 โรงเรียน ที่ยินดีให้เป็นพื้นที่ศึกษาโดยการเดินทางพบผู้อำนวยการสถานศึกษาแล้วผู้วิจัยนำมาสรุปเพื่อเลือกเป็นพหุกรณีศึกษา คือ เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศและสิ่งสำคัญในการเลือกโรงเรียนที่ผู้วิจัยจะศึกษา คือ ผ่านการประเมินมาตรฐานด้านผู้บริหารอยู่ในระดับดีมาก มีผลงานเชิงประจักษ์ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการที่จะได้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับประเด็นทฤษฎีที่ศึกษาและมีข้อมูลเพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยศึกษา โดยในการเลือกโรงเรียนที่จะศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างรอบคอบโดยอาศัยการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) เพื่อให้ได้โรงเรียนที่สามารถนำไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกับทฤษฎี โรงเรียนที่เป็นพื้นที่การวิจัยจะมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน การเลือกโรงเรียนพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยติดต่อประสานงานโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน โดยผ่านผู้บริหารโรงเรียน เป็นการติดต่อโดยการพูดคุยทางโทรศัพท์ เพื่อแนะนำตัวและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการขอความร่วมมือในการทำวิจัยและการส่งเอกสารอย่างเป็นทางการ โดยการขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ถึงผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน แล้วนำหนังสือไปส่งยังผู้บริหารโรงเรียน เดินทางไปยังโรงเรียนเป้าหมาย ผู้วิจัยนัดหมายเวลา และสถานที่กับผู้บริหารโรงเรียน ด้วยโรงเรียนทั้ง 3 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่มีระยะทางที่ผู้วิจัยสามารถเข้าศึกษาข้อมูลได้ ทั้ง 3 โรงเรียน เมื่อได้พบผู้บริหารโรงเรียนการแนะนำเป็นเรื่องที่สำคัญมากและเนื่องจากผู้วิจัยไม่รู้จักและคุ้นเคยกับผู้บริหารเป็นการส่วนตัวไม่มีทั้งบุคคลที่เป็นสื่อกลางให้รู้จัก แต่มีหนังสือแนะนำตัว จากนั้นจึงขอความร่วมมือในการทำวิจัย โดยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัยตามความเป็นจริง บอกถึงวัตถุประสงค์และลักษณะการเก็บรวบรวมเชิงคุณภาพ หลังจากที่ได้เตรียมความพร้อมเรียบร้อยแล้ว ก็จะเข้าสู่โรงเรียนเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ทำการ

วิจัยโดยผู้วิจัยประสานขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยขอหนังสือออกจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือจากทางโรงเรียนในการที่ผู้วิจัยจะเข้าไปทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร บุคลากรในโรงเรียนและในเขตพื้นที่ในการเข้าสู่โรงเรียนผู้วิจัยจะแสดงตนว่าเป็นผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาการบริหารโรงเรียนของผู้อำนวยการโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำอันเป็นวิถีทางที่เป็นเอกลักษณ์ทางการบริหารการสร้าง ความกลมกลืน สร้างความคุ้นเคยในโรงเรียน เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปโรงเรียนพื้นที่ในการเก็บ ข้อมูลแล้ว จะสร้างความกลมกลืนกับโรงเรียนให้ผู้บริหาร บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องไม่รู้สึก ว่าผู้วิจัยเป็นคนแปลกหน้า โดยจะเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชนอย่าง เป็นธรรมชาติ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีและสร้างความคุ้นเคยทำให้ผู้ให้ข้อมูล เกิดความไว้วางใจในผู้วิจัยก่อนการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักใน โรงเรียนและชุมชนการเข้าไปในโรงเรียนที่วิจัยนั้น ผู้วิจัยจะแนะนำตนเองให้ผู้บริหารและ บุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทราบว่าผู้วิจัยเป็นใคร และมาวิจัย ทางการบริหารการศึกษา เกี่ยวกับภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาที่มี การปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำไปศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์นำเสนอเป็น ข้อสรุปเชิงทฤษฎีทางการบริหารการศึกษาผู้วิจัยจะสร้างความสัมพันธ์ (rapport) โดยการ ทำความรู้จัก ผูกมิตรกับผู้บริหารบุคลากรครูในโรงเรียนและคนในชุมชน เข้าร่วมการ ประชุมครูการประชุมผู้ปกครองนักเรียน รวมถึงการประชุมร่วมกับชุมชน เพื่อให้ผู้วิจัยมี สถานะเสมือนบุคลากรคนหนึ่งโรงเรียน โดยสิ่งที่ผู้วิจัยคำนึงถึงในการสร้างความสัมพันธ์ คือ ความเท่าเทียมกันของผู้วิจัยและบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีความเสมอภาคกัน โดยผู้วิจัยจะไม่ ถือว่าตนเองอยู่ในระดับที่เหนือกว่าผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือ ผู้มีพระคุณที่ได้ให้ข้อมูลอัน เป็นประโยชน์ในการวิจัยดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้เกียรติแก่ทุกคนด้วยความจริงใจ ผู้วิจัยเข้า แนะนำตัวเองกับผู้บริหารโรงเรียน และรองผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มงานวิชาการ ผู้บริหาร โรงเรียนได้มอบหมายให้ครู 1 ท่าน เป็นผู้ช่วยวิจัยในแต่ละโรงเรียน ดังนั้น เพื่อให้ได้ความ สมบูรณ์ในข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยร่วมกันวางแผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการทำให้ เป็นปฏิทินระยะเวลาในการปฏิบัติงานเก็บข้อมูล เป็น 2 ช่วงระยะ คือ ระยะระหว่างการ ปฏิบัติการเก็บข้อมูล และระยะสิ้นสุดการเก็บข้อมูล โดยระยะระหว่างการปฏิบัติการเก็บ ข้อมูล ใช้เวลาประมาณ 6 เดือนควบคู่กันไปทั้ง 3 โรงเรียน ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้ช่วย วิจัยทุกครั้งในการเข้าเก็บข้อมูล ซึ่งผู้ช่วยวิจัยจะช่วยเป็นคนนัดเวลา และนัดผู้ให้

ข้อมูลทุกครั้ง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายและเป็นการเสียเวลาทำงานของผู้ให้ข้อมูลแต่ละท่าน

ซึ่งการเก็บข้อมูลในโรงเรียน จะเริ่มขึ้นก็ต่อเมื่อผู้บริหารบุคลากรครู และบุคคลในชุมชนยอมรับและเกิดความไว้วางใจว่าผู้วิจัยเป็นหนึ่งในสมาชิกของโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยก็จะมีโอกาสในการเรียนรู้โครงสร้างทางสังคมของโรงเรียนและชุมชนจากทัศนะของครูและชุมชน การเก็บข้อมูลในโรงเรียนส่วนใหญ่จะมาจากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นกัลยาณมิตร ผู้วิจัยจะรับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหาร บุคลากรครู และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนอย่างเสมอภาคและยอมรับในทุก ๆ ข้อมูลที่ได้รับบันทึกข้อมูลด้วยความเที่ยงตรงชัดเจน ไม่บิดเบือนไปจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น เก็บรวบรวมหลักฐานที่สามารถอ้างอิงข้อมูลอย่างละเอียดสิ่งแรกที่ผู้วิจัยเริ่มทำการศึกษาคือ ลักษณะทางกายภาพ บริบทของโรงเรียนและชุมชน โดยขอความร่วมมือจากบุคลากรครูซึ่งเป็นคนในพื้นที่อาศัยอยู่ในชุมชนและรู้จักคนในชุมชนอย่างกว้างขวาง รวมถึงจะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนและโรงเรียนเป็นอย่างดี เป็นผู้ให้ข้อมูลและนำผู้วิจัยสำรวจโรงเรียน และเป็นผู้แนะนำให้คนในชุมชนซึ่งสามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์นำทางผู้วิจัยในการสำรวจข้อมูลชุมชน ซึ่งวิธีนี้จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพและบริบทด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ที่ศึกษา ประกอบด้วย ข้อมูลชุมชน ได้แก่ ที่ตั้งของชุมชน สถานที่สำคัญในชุมชน บุคคลและภูมิปัญญาในชุมชน เส้นทางการคมนาคม ทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงแหล่งทรัพยากร อาณาเขตและการติดต่อกับชุมชนอื่น เป็นต้น ข้อมูลโรงเรียน ได้แก่ ลักษณะและที่ตั้งทางกายภาพของโรงเรียนแผนผังแสดงที่ตั้งของโรงเรียนรายละเอียดที่ตั้งอาคารเรียน อาคารประกอบ บ้านพักครู เส้นทางเข้าออกโรงเรียน อาณาเขตติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนและรายละเอียดอื่น ๆ จากข้อมูลที่ได้นี้จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความสัมพันธ์ทางกายภาพของชุมชนและโรงเรียนชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเอกสารข้อมูล สารสนเทศของชุมชนและโรงเรียน มีการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับผู้บริหาร บุคลากรครู และคนในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพของชุมชนและโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำมาพิจารณาเพื่อหาความสัมพันธ์ในการสร้างยุทธศาสตร์การบริหารโรงเรียน โดยมีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน ทั้งนี้จะทำให้ได้ปัจจัยด้านกายภาพของโรงเรียนและปัจจัยของชุมชนที่สอดคล้องและส่งเสริมภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ทำให้อธิบาย

ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งสามแห่ง ในปีการศึกษา 2561

การเลือกโรงเรียนนี้ ผู้วิจัยการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ผู้มีความเป็นเลิศและโรงเรียนที่มีประสิทธิผล การศึกษาเอกสารในขั้นแรกนี้ก็เพื่อให้ได้ข้อมูล ว่า การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศเป็นอย่างไรและจะต้องประกอบด้วย อะไรบ้าง ที่บ่งบอกว่าโรงเรียนนั้นบริหารงานจนสำเร็จสู่ความเป็นเลิศ จะทำให้ได้เกณฑ์ เบื้องต้นในการคัดเลือกโรงเรียน ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนกรณีศึกษา 3 โรงเรียน เป็นโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 2 คือ 1) โรงเรียนบ้าน น้ำสร้างหนองบะ เป็นโรงเรียนขนาดกลาง ขยายโอกาสทางการศึกษา 2) โรงเรียนชุมชนบ้าน ป่าแดง เป็นโรงเรียนขนาดกลางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคกาฬสินธุ์ เขต 2 และ 3) โรงเรียนบ้านโจด เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 3

3. การลงพื้นที่โรงเรียนที่วิจัย

เมื่อผู้วิจัยได้กำหนดโรงเรียนซึ่งเป็นพื้นที่การวิจัยทั้ง 3 โรงเรียนแล้ว

3.1 การเตรียมตัวก่อนลงพื้นที่ การเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเครื่องมือที่มีคุณภาพจะนำไปสู่การได้มาซึ่ง ข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและทำให้ผลการวิจัยมีความ สมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถาม (guideline) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ในการลงพื้นที่โดยแนวคำถามที่สร้างขึ้นนี้จะใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสนทนากลุ่มย่อย (focus group discussion) การวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) การสังเกตและการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (observation and field-note) โดยคำถามที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดซึ่งมีความสอดคล้องกับ คำถามการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นที่ ความตรงประเด็นของข้อคำถามเพื่อให้ได้คำตอบซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่จะอธิบาย ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงสู่ทฤษฎีต่อไป คำถามจะต้องมีความครอบคลุมใน ประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการค้นหาคำตอบ ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาแนวคำถาม เริ่มจาก การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้อง กับงานวิจัยโดยอ้างอิงทฤษฎี จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการร่างข้อคำถามโดยขอคำปรึกษาจาก

ผู้เชี่ยวชาญทางการวิจัยทางการศึกษา เมื่อได้รับคำแนะนำในการปรับปรุงข้อคำถาม ผู้วิจัยก็ดำเนินการปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ ก่อนที่จะนำแนวคำถามไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง เพื่อวิเคราะห์ว่าแนวคำถามนั้นมีความตรงประเด็นหรือไม่มีความหมายที่ชัดเจนสามารถสื่อสารกับผู้ให้ข้อมูลหลักให้มีความเข้าใจตรงกันได้หรือไม่ สามารถได้คำตอบซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการวิจัยหรือไม่ ผู้ตอบคำถามมีความเข้าใจและมีปฏิกิริยาอย่างไรในการให้ข้อมูล ความต่อเนื่องของเนื้อหาและการตอบคำถามเป็นอย่างไร แล้วผู้วิจัยนำมาแก้ไขข้อบกพร่อง และปรับปรุงแนวคำถามให้มีความสมบูรณ์เหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้นก่อนที่จะนำไปสู่การเก็บข้อมูลจริงต่อไป เครื่องมือในการวิจัยที่มีความสำคัญที่สุดในการวิจัยครั้งนี้คือตัวของผู้วิจัย (Researcher) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการเตรียมความพร้อมในด้านการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการบริหารการศึกษา สรุปลงเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้การใช้ระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พหุกรณีศึกษา ได้แก่ วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิธีการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล (key information)

การเลือกผู้ให้ข้อมูล หลักในการเก็บข้อมูล มี 2 กลุ่ม ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลตามหลักวิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ได้มีการกำหนดลักษณะของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ล่วงหน้า (Strauss & Corbin, 1998) เป็นกระบวนการเก็บข้อมูลที่นำไปสู่การสร้างทฤษฎีที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยทฤษฎีที่เกิดขึ้นมาจากปรากฏการณ์หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ การเก็บข้อมูลจะเริ่มต้นจากการเข้าถึงปรากฏการณ์ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรกซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานบริหาร อาจเป็นผู้บริหารหรือบุคลากรที่อยู่ในปรากฏการณ์หรือการดำเนินการบริหารโรงเรียน ซึ่งในการสัมภาษณ์นั้นจะเข้าไปควบคุมกับการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องด้วย รวมถึงผลที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ดังกล่าว ข้อมูลเบื้องต้นจากการวิเคราะห์นี้จะเป็นตัวที่กำหนดว่า ผู้วิจัยจะต้องเก็บข้อมูลจากแหล่งใดและจากผู้ให้ข้อมูลคนใด เพื่อนำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนหรือยืนยันข้อสรุปที่ได้ในครั้งแรก จากนั้นผู้วิจัยก็จะดำเนินการในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกลำดับต่อไป โดยจะต้องพิจารณาว่าผู้ที่จะให้ข้อมูล

รายต่อไปนั้น จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความแตกต่างไปจากมิติ (dimensions) และคุณสมบัติ (properties) ของโมโนทัศน์หรือกรอบแนวคิดที่พบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลักรายแรก (negative case) ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึกรายต่อไป ผู้วิจัยจะดำเนินการเลือกโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มโมโนทัศน์กรอบแนวคิดต่าง ๆ ซึ่งการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในลักษณะนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการต่อไปจนกว่าเมื่อได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเกิดความมั่นใจว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับของกลุ่มโมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำกันเป็นไปในแนวเดียวกัน จนเป็นแบบแผนของข้อมูลเชิงปรากฏการณ์ที่แน่นอน และแม้เมื่อสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายต่อไป ก็จะไม่ทำให้ได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นอีกหรือข้อมูลไม่แตกต่างไปจากข้อมูลเดิมแล้ว (theoretical saturation) ผู้วิจัยก็จะหยุดศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

4.1 กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิ ชุดที่ 1 ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนที่เลือกมาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน จากเขตตรวจราชการที่ 12 เพื่อสนทนากลุ่มย่อยครั้งที่ 1 และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์และบันทึก การติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิ โดยครั้งที่ 1 ผู้วิจัยใช้การติดต่อทางโทรศัพท์ ได้นำเสนอความมุ่งหมายของงานวิจัยเพื่อขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ทำหน้าที่ผู้ให้ข้อมูลหลักและในการสนทนากลุ่มย่อยและเก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ เมื่อได้รับการตอบรับและอนุญาต ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือราชการจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เพื่อเป็นการยืนยันสถานภาพของผู้วิจัย และครั้งที่ 2 นี้ เดินทางด้วยตนเอง ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนในเขตตรวจราชการที่ 12 จำนวน 9 คนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้คำตอบในการศึกษาได้ตรงตามความมุ่งหมายของการวิจัยมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้เชิญมาพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการข้อมูล การบริหารสถานศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ ในการนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอความเป็นมาความคิดเห็นมุมมอง และเหตุจูงใจในการสนใจศึกษา ข้อมูลการแสดงความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม และที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการแบบบันทึกเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเสนอแนะเป็นรายบุคคล การจัดกลุ่มสนทนา หรือรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้สนทนาแต่ละคน ข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนาและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนามาวิเคราะห์เป็นรายบุคคลและสรุปในประเด็น

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มที่ 2 โรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง นักเรียน จากโรงเรียนที่ศึกษา เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้ ได้ข้อมูลที่เป็นจริงเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์จริง มีความครบถ้วนสมบูรณ์และเชื่อถือได้ ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ มีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเก่าและข้อมูลใหม่ และใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง โดยใช้วัสดุอุปกรณ์เป็นเครื่องมือในการช่วยบันทึกข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายภาพวิดีโอบันทึกปรากฏการณ์ บันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับสมุดบันทึก บันทึกภาพนิ่ง เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงการเกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุกรายละเอียด เพื่อจัดเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจนมีความสอดคล้องกันในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความน่าเชื่อถือและชัดเจน

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นความมุ่งหมายของการวิจัย คือ การบริหารโรงเรียน ประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศเป็นอย่างไร องค์ประกอบการบริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติเป็นเลิศมีอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จ การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นได้มาจาก

1. การวิเคราะห์ผลข้อมูลการสนทนากลุ่มจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ
2. การวิเคราะห์ผลข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทั้ง 3 โรงเรียน ที่เป็นกรณีศึกษา
3. นำข้อมูลที่ศึกษาได้ มาสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศและตรวจสอบความถูกต้อง มาวิเคราะห์แยกแยะเป็น องค์ประกอบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ
4. นำองค์ประกอบที่ศึกษาได้จากการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ปฏิบัติเป็นเลิศ เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ชุดที่ 2 เพื่อวิพากษ์และประเมินความเหมาะสมให้ ข้อเสนอแนะปรับปรุง ยืนยันองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ

5. นำเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบพิจารณาอีกครั้ง

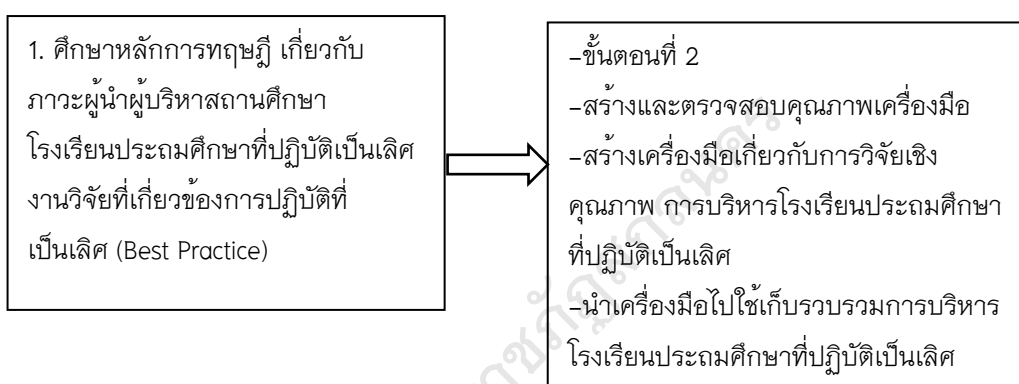
6. สรุปรายงานผลการวิจัย

ดังที่ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทที่ 4 ต่อไป

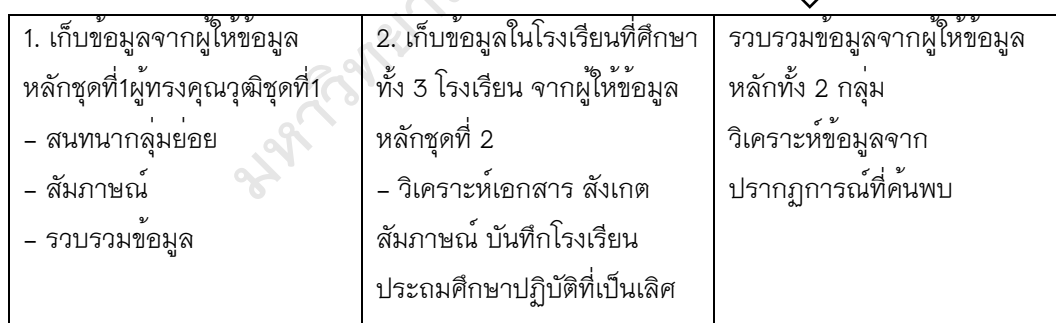
จากที่กล่าวมา สามารถสรุปเป็นขั้นตอนการวิจัยได้ดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

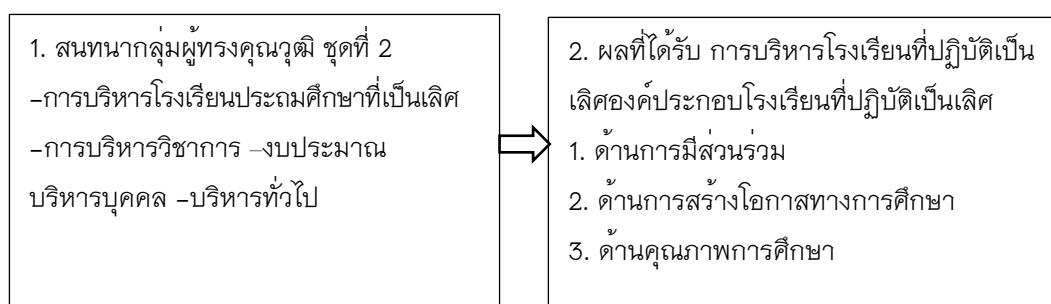
ระยะที่ 1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ภาพประกอบ 2 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย